

Platon: Valtio

Matti Nelimarkka

Poliittisen ajattelun perusteet 2007

Sisältö

1 Johdantona	2
1.1 Platonista	2
1.2 Sokrateesta	3
2 Valtioiden jaottelu	3
3 Ihannevaltio	5
3.1 Rakenne	5
3.2 Sotilaat	6
3.3 Filosofi-kuninkaat	8
3.4 Asuisinko ihannevaltiossa?	9
4 Tietoteoria	10
5 Oikeudenmukaisuuden määrittelyn <i>yrityksiä</i>	11
5.1 Thrasymakhos – <i>oikeus on hallitsijan tahto</i>	11
5.2 Platon – <i>oikeamielinen yksilö oikeamielisessä valtiossa</i>	12
5.3 Nelimarkka – <i>oikeamielinen voittaa aina</i>	14
Viitteet	15

1 Johdantona

Platonin valtio on yhteiskuntafilosofian perusteoksia, josta johtuen jopa lukiotason oppikirjat (esim. [Ahokallio and Tiilikainen, 2002]) käsittelevät sen ajatusmaailmaa. Toisaalta esimerkiksi [Reeve, 2005] käsittelee vain tätä teosta nostaten sen esiin merkittävimpänä Platonin tuotoksena (kirjan aihepiiriin liittyen). Edelleen [Reeve, 2005, s. 72] esittää jatkolukemista aiheeseen liittyen. Samoin aivan yleissivistävät teokset, kuten [Tenkku, 1968] käsittelevät Platonin ajatusmaailmaa. Kuten olen esittänyt, teos on laajasti käsitelty ja analysoitu – joten luultavasti kaikki esittämäni näkökannat on joku joskus jo nostanut esille.

Poikkean kirjan esitystavasta lähtien tavallaan lopusta kohti alkua. Näin mielestäni on helpompi seurata Platonin ajatuksenkulkua, joka yrittää vastata alussa esitettyyn kysymykseen kannattaako olla oikeudenmukainen vai ei. Platon nimittäin yleistää tilanteen muodostamalla oman ideaalivaltionsa joka olisi oikeudenmukainen ja tätä kautta pyrkii vakuuttamaan lukijan siitä että oikeudenmukaisuus on suositeltavampi tapa. Siispä valitsemani esitystapa toivottavasti muotoilee tekstin selkeämmin valmiiksi pureskeltuun *perusteista johtopäätökseen*–muotoon.

Teksti sisältää myös kaksi vapaamuotoisempaa ajattelua sisältävää laatikkoa, aiheina ovat tasa-arvo ja taide. Nämä laatikot on esitetty normaalista poikkeavalla taustavärillä. Toiveeni olisi, että kumpikin laatikko muodostaisi itsenäisen kokonaisuuden joka voitaisiin esittää myös ilman laajempaa taustatietoa.

Suorat lainaukset olen sisentänyt, ja niiden toivon erottuvan selkeästi¹. Teknisenä seikkana voidaan myös todeta Platonin teokseen liittyvä viittaustekniikka. Olen käyttänyt Stephanuksen vuoden 1578 käännöksessä käytössä olleita sivu- ja palstanumerointia käyttäen. Kyseessä on vakiintunut tapa viittausten merkitsemiseen [Platon, 1933, xxvi] . Käyttämäni teos sisältää myös esipuheen ja selvennyksiä Platonin ajatteluun. Näihin viittaan niiden sivunumeroilla.

1.1 Platonista

On syytä ainakin vähissä määrin käsitellä teoksen kirjoittajaa voidaksemme paremmin ymmärtää hänen ajatusmaailmaansa.

Platon (427-347 eKr.) oli Sokrateen (katso 1.2) oppilas jonka kirjallista tuotantoa on säilynyt huomattavissa määrin ajallemme. Platonin merkitys länsimaisen nyky-yhteiskuntaan on myös merkittävä hänen perustamansa Akatemian ansiosta sekä myös kovin laajan osallistuminen kaikille filosofian

¹TeX-ladontaohjelmiston `quote`-ympäristö sisentää tekstin.

sektoreille. [Saarinen, 1999, s. 24-26] [Reeve, 2005]

Platonin perhesuhteista voidaan todeta, että hänen vanhempansa kuuluivat parempaan yhteiskuntaluokkaan. mutta merkkejä varakkuudesta ei ole havaittu. Platonin isä kuoli sodassa, jolloin sikäläisten tapojen mukaan Platonin äiti meni uusiin naimisiin. Onkin epäilty, että Platon ei tuntenut oloaan kotona turvalliseksi. Kuitenkin, huomioida kannattaa, että Platonin suku oli vahvasti mukana politiikassa joka on varmasti näkynyt Platonin konservatiivisessa kasvatuksessa. Tapaaminen Sokrateen kanssa on tapahtunut varsin nuorena. [Thesleff, 1989, s. 67-83]

Platon saavutti varsin laajan aseman muinaisessa Kreikassa, hänen oppilaitaan olivat esimerkiksi Aristoteles, Herakleides ja Speusippus. Hän jatkoi tuottelijana kirjailijana melkeinpä kuolemaansa saakka ja kävi myös muissa maissa. Platonin kuolema on epäselvä, tosin vuosiluku 347 eKr. on tarkka. [Thesleff, 1989]

1.2 Sokrateesta

Platonin Valtio kuvaa Sokrateen keskustelua sofistien kanssa. Tästä johtuen mainitsen muutamalla sanalla Sokrateesta, jota teoksessa pyritään kuvaamaan. On esitetty, että Valtion Sokrates on suurissa määrin Platon itse verhoutuneena oppi-isänsä suojiin [Saarinen, 1999, s. 24-26 ja 9]. Teokseni esipuheessa viitataan teoksen puhujaan niin Sokrateena kuin Platoniina². Omassa esityksessäni viittaan yksinkertaisuuden takia vain Platoniin.

On epäselvää kuka Sokrates on; tietomme hänestä perustuvat lähinnä Platonin esitykseen – kuitenkin muista lähteistä on verifioitu että Sokrates on todella ollut olemassa. Sokrateen elämästä ehkä merkittävin huomion on hänen vaikutuksensa metodologia – niin sanottu sokraattinen metodi (*elenchus*) on vaikuttanut selvästi myös Platonin esitystapaan. Samoin Sokrateen kuolema pakotetulla itsemurhalla on johtanut myös Platonin negatiiviseen näkökantaan demokratiaa kohtaan – joka on siitä mahdollisesti jäänyt poliittiseen filosofiaan useammaksi vuosisadaksi. [Rosen, 2005]

2 Valtioiden jaottelu

Platon esittää neljä eri valtiojärjestystä jotka ovat vääristyneitä [Platon, 1933, 544B-D]:

timokratia on kunnianhimon perustuva valtiojärjestys [Platon, 1933, 545B]. [Häyry, 2000, s. 30] vertaa tätä valtiotyppiä Spartaan, jota hallitaan pelolla.

²[Platon, 1933, ix-xxvi]

oligarkia eli harvainvalta jossa valta on rikkailta [Platon, 1933, 550D]. Todekkoon, että luokkateorian mukaisesti Platon esittää, että oligarkia ei oikeastaan ole yhtenäinen valtio, vaan siinä on erikseen rikkaiden ja köyhien yhteisö. Marxilaisin silmin voisi myös nähdä, että Platon ennustaa vallankumouksen tapahtumista toteamalla näiden kahden erillisen yhteisön väijyvän toisiaan. [Platon, 1933, 551D]

demokratia , joka myös kansanvaltana tunnetaan. Platon esittää kuinka demokratia syntyy oligarkian kautta vallankumouksen takia [Platon, 1933, 555B-557A]. Platon osoittaa, että liiallinen vapaamielisyys johtaa lopulta ongelmiin, esimerkiksi vapaamatkustamiseen ja lainvalvonnan puute nykyaikaisia termejä käyttäkseni [Platon, 1933, 557C-558C].

tyrania on itsevaltiutus syntyy liiallisen vapauden ähkystä, jolloin tyranniksi kansan (*rahvaan*) avustuksella noussut yksittäinen kansalainen tuhoaa kilpailijansa ja asettuu muiden yläpuolelle [Platon, 1933, 562A-565C] . Tätä valtiomuotoa voidaan verrata Syrakusaan; idea perustuu sekasorron keskeltä nousevaan johtohahmoon josta tulee hallitsija [Häyry, 2000, s. 31].

Tämän lisäksi on luonnollisesti Platonin oma valtioteoria, jota hän kutsuu joko kuningaskunnaksi tai aristokratiaksi [Platon, 1933, 445D]. Platonin teos kattaa myös esityksen siitä, miten kukin näistä valtiotyypeistä muotoutuu edellisistä (katso kattavempi esitys esimerkiksi [Kanerva, 1992, s. 21-23]).

Verrataan tätä heti Aristoteleen esittämään valtioluokitteluun, joka kuvataan taulukossa 1. Huomaa, että Aristoteleen valtioluokittelu on vakiinnuttanut nykyisin asemansa politiikan tutkimuksen ja yhteiskuntaopin peruskirjallisuudessa (esimerkiksi [Heywood, 2002, s. 27], [Hänninen et al., 2005, s. 55] ja [Hänninen et al., 2003, s. 27]) .

Aristoteles on jakanut valtiot hallitsijoiden lukumäärän ja intressien suhteen kuuteen luokkaan. Platonin esityksessä on erikseen esitetty timokratia, joka on mielestäni enemmänkin tyranian erityismuoto. Timokratiaassa valta perustuu kunniaan ja pelkoon, tyraniassa vain pelkoon. Timokratian esillenostaminen saattaa liittyä Spartan ja Ateenan välisiin selkkauksiin historiassa [Ekonen et al., 2001, s. 29-28].

	Yksi hallitsija	Harvoja hallitsijoita	Useita hallitsijoita
Yhteinen etu	Kuninkuus	Aristokratia	Politea
Oma etu	Tyrania	Oligarkia	Demokratia

Taulukko 1: Aristoteleen valtioluokittelu ([Burns, 2005, Fig. 5.1], oma suomennos)

Mielenkiintoinen ero on, että Aristoteles erittelee teoriassaan kuninkuuden, aristokratian ja politean. Samaan aikaan Platonin esitys sisältää vain yhden yhteistä etua ajavan valtiomuodon. Pitäisin epäuskottavana, että Platon olisi unohtanut käsitellä näitä tapauksia. Toisaalta on huomioitava, ettei Platon ole määritellyt hallitsijoiden lukumäärää omassa Valtiossaan. Platon siis on saattanut hahmoitella niin kuninkuuden, aristokratian kuin polyarkian yhdeksi yhteiseksi luokaksi, jolle yhteistä on vain se että hallitsija(t) eivät aja omaa etuaan. Samaan aikaan vääristyneiden muotojen tarkastelu täsmällisemmin on paremmin osoittanut mitä niissä on pielessä.

Tosin, Platon hyökkää varsin aggressiivisesti yksinvaltiuden kimppuun. Vaihtoehtoisena selityksensä voidaan siis pitää, että Platon ei yksinkertaisesti uskonut että yhteistä etua ajava kuninkuus olisi mahdollista. Samaa päättelyä voidaan käyttää myös polyarkian tapauksessa. Platon pitää näissä tapauksissa korruption mahdollisuutta liian suurena, mutta miksi juuri aristokratiassa korruptiota ei tapahtuisi?

Pidän ensiksi mainittua päätelmää parempana, koska sillä vältymme vastaamasta kysymykseen johon toinen päättely päättyy. Vaikka Platon perusteleekin, kuinka tyrannia syntyy [Platon, 1933, 571A-579E], ei hän mieti miten aristokratia voisi muuttua oligarkiaksi. Tosin Platon yhdistää löytämänsä valtiotyypit viiteen erilaiseen ihmistyyppiin [Platon, 1933, 544E]. Tämä mielestäni edelleen tukee ensiksi esittämäni pohdintaa; olisi loogista ajatella että kuninkuuden, aristokratian ja polyarkian takana olisi samantyyppiset ihmiset, joita Platon kutsuu ”*jaloiksi ja oikeamielisiksi*”³.

3 Ihannevaltio

3.1 Rakenne

Platonin ihannevaltio rakentuu kolmen erillisen yhteiskuntaluokan avulla:

- Työläiset
- Sotilaat
- Filosofi-kuninkaat

Platon konstruoi tämän yhteiskuntajärjestyksen lähtien yksittäisistä kansalaisista, jotka tarvitsevat toistensa apua. Tällöin syntyy kansalaisyhteiskunta, joka laajenee vähitellen ja tarve niin sotilaisiin kuin johtajiin muodostuu ilmeiseksi. Erityisesti tämä pätee, kun jokaisella henkilöllä on vain yksi ammatti. [Platon, 1933, 368B-383B]

³[Platon, 1933, 544C-545A]

Tarkastelen seuraavassa sotilaiden muodostamaa yhteiskuntaluokkaa (3.2) ja filosofikuninkaiden muodostamaa yhteiskuntaluokkaa (3.3). Platon ei käsittele teoksessaan työläisiä laajemmin, joten heidät voidaan jättää käsittelemättä.

3.2 Sotilaat

Sotilasluokka koostuu sekä miehistä että naisista⁴, joiden päätehtävänä on suojella Valtiota ulkoiselta hyökkäykseltä [Platon, 1933, 373E-374A]. Platon käsittelee tarkemmin sotilaiden koulutusta ja omistussuhteita, joista jälkimmäiseen keskitymme seuraavaksi. Ensiksi mainittua käsittelemme myöhemmin.

Platon esittää että sotilaiden keskuudessa tulisi vallita täysi yhteisomistus⁵. Erityisesti Platon kieltää ”rikkauksien”, kuten kullan ja hopean omistamisen. Platon argumentoi, että omaisuuden omistus aina syynä ristiriitoihin ja sotiin. [Platon, 1933, 416C-422B]

Kiintoisaa yhteisomistuksen laajuudessa on sen laajeneminen myös parisuhteisiin ja lapsiin. Platon jatkaa selitystään siitä, kuinka parisuhteet ja mustasukkaisuus johtavat valtion kannalta epämielikkäisiin tuloksiin. Näin Platon luo järjestelmän jossa valtio säätelee ihmisten lisääntymistä pyrkien jalostamaan yhteiskunnan parhaimpien yksilöiden geneettistä perimää eteenpäin. [Platon, 1933, 450C-459B]

Syntyneet lapset Platon siirtäisi Valtion kasvattavaksi ja hoidettavaksi [Platon, 1933, 459C-460D]. Tällöin, Platonin sanoin:

- Ja selvää on tietenkin myöskin, ettei nuorempi, jolleivät hallituspäälliköt häntä siihen käske, koskaan yritä tehdä vanhemmalle väkivaltaa -- Sillä sitä estämään riittävät nämä kaksi vartijaa: pelko ja häpeä; – häpeä, joka pidättää nuoret käymästä vanhempiinsa käsiksi, nämä kun ovat heidän isänsä, ja pelko, että muut rientävät pahoin kohdellun avuksi, toiset kun ovat hänen poikiaan, toiset hänen veljiään, toiset hänen isiään.
- Kyllä niin käy, hän sanoi.
- Nämä lait tulevat siis joka suhteessa vakuuttamaan, että miehemme elävät keskenään rauhassa. [Platon, 1933, 464A-B]

Eli, ristiriidat vartijoiden keskuudessa ovat mahdottomia johtuen niin yksityisomaisuuden puutteesta kuin myös heidän kokemastaan laajasta yhteisöllisyydestä.

⁴Tasa-arvosta sotilasluokan keskuudessa, katso tarkemmin sivua 7.

⁵Oikeastaan koko valtion tulisi olla mahdollisimman laajassa määrin täysin kommunistinen[Platon, 1933, 416D].

Valitettavasti Platon ei erityisemmin mieti kuinka hyvin tämä olisi toteuttavissa⁶. On mielenkiintoinen kysymys josko ihmisluonne pystyisi Platonin hahmottelemaan malliin. Kuitenkin tarve tulla rakastetuksi ja saada rakastaa on nykypsykologiassa esitetty erääksi perustarpeeksi Maslown teorian mukaan⁷. Tämä saattaa hyvinkin romahduttaa niin yksityisomistuksen kiellon kuin myös pari- ja perhesuhteiden säätelyn. Kuitenkin, ideana ne ovat vähintäänkin loistavia ja niiden toteutuskelpoisuus kertoo enemmänkin ihmisluonteesta, erityisesti Platonin perustelu siitä miksi omistaminen on haitallista.

Tasa-arvosta

Platon kannatti jopa nykymittapuulla radikaalia tasa-arvokäsitystä: Naiset ja miehet ovat kyvyiltään samanarvoisia ja kummankin tulisi osallistua yhteiskuntaelämään samalla tasolla. Samanlaisia ideoita heräsi vasta John Stuart Millin (1806-1873) aikaan (Millin ajatuksista, katso esimerkiksi [Häyry, 2000, s. 151-153]).

Tutkitaan kuitenkin Platonin tasa-arvokäsitystä tarkemmin: Platonin mukaan sekä naisilla että miehillä on potentiaalia saavuttaa sama taito- ja tietotaso, joilloin kummankin sukupuolen koulutus olisi varsin luontevaa [Platon, 1933, 451D-452D]. Naisille kuitenkin kuuluu välttämättömänä synnyttämisvelvoite, jonka ristiriidan aiemmin esittelemään *yksi työ henkeä kohti*-periaatteeseen Platonin nostaa esille. Kuitenkin hän korostaa että työt riippuvat luonteenlaaduista eikä näin ristiriitaa ole – kohtu on hiuksiin verrattavissa oleva ominaisuus [Platon, 1933, 453E-455E]. Siispä naisia tulee pitää samoissa tehtävissä kuin myös miehiä [Platon, 1933, 456B].

Toisaalta, Platon pitää naisia heikompana sukupuolena, jolle automaattisesti kuuluvat kevyemmät tehtävät [Platon, 1933, 451D-E]. Tässä kohtaa oma tasa-arvokäsitykseni eroaa huomattavasti; toivon ja uskon ettei sukupuolella tulisi olla merkitystä missään. Tosin, mainittakoon että platon toteaa kykyjen olevan tasaisesti jakautuneita ja toivoo Valtion johtoon vain kyvykkäimmät ihmiset kiinnittämättä huomiota sukupuoleen [Platon, 1933, 455E ja 456D-E].

Liberaalissa feminismissä Platonin radikaalia tulkintaa pidetään jopa osittain virheellisenä; sukupuolieroja ei voida poistaa niin radikaalisti kuin Platon oli esittänyt [Tong, 1998, s. 36]. Muuton naistutkimuksessa on vaikea löytää suorita viitteitä Platoniin: useampi teos ei tunne tätä miestä vaan aloittavat katsauksen feminismiin vasta 1700–1800-luvuilta^a.

^aEsimerkiksi: Banks, O.: *Faces of feminism*, Martin Robertson & Company Ltd.1981, tai Bryson, V.: *Feminist Political Theory – An Introduction*, Palgrave, 2003

⁶Toki tämä ei ole utopian tarkoitus.

⁷Maslown tarpeiden hierarkiat ovat tarve selviytymiseen, tarve turvallisuuteen, **tarve rakkauteen ja läheisyyteen**, tarve arvostukseen sekä tarve itsetietoisuuteen [Eysenck, 1998, s. 437-438].

3.3 Filosofi-kuninkaat

Sotilasluokka koostuu, samoin kuin vartijoiden luokka niin miehistä kun naisista. Filosofi-kuninkaiden tehtävä on johtaa yhteiskuntaa, koska he näkevät asioiden korkeamman olemuksen (katso 4 sivulla 10) ja voivat näin johtaa ihmisiä siihen paremmin. Filosofi-kuninkaiden kohdalla kiintoisaa on koulutus (joka on myös osittain yhtenäinen sotilaiden kanssa) .

Filosofi-kuninkaiden koulutus alkaa siitä että niin sotilaat kuin filosofi-kuninkaat koulutetaan yhdenmukaisesti ja heistä parhaimmat valitaan edelleen jatkokoulutettavaksi [Platon, 1933, 412E-414B]. Kasvatus voidaan jakaa kahteen pääkategoriaan; Muusain taiteeseen (henkiseen) ja liikuntakasvatukseen [Platon, 1933, 425A]. Liikunnallisen kasvatuksen jälkeen on merkittävää että lapsilla olisi myös käytännön elämän taitoja, siksi Platon haluaakin että kaikki lapset olisivat mukana sodissa tutustumassa käytäntöihin [Platon, 1933, 537A-C].

Platon korostaa koulutuksen⁸ merkitystä nuorten miesten ja naisten elämänosana:

- Eiköhän siis ole kaikin mokomin varottava, etteivät meidän puolustajamme⁹ tee kansalle sellaista, he kun ovat voimakkaamat, ja etteivät hyväntahtoisten liittolaisten asemasta käy tylyjen sortoherrojen kaltaisiksi?
- Sitä on varottava, hän myönsi.
- Ja eikö liene hankittu tehokkain varokeino, jos heille on toden totta annettu hyvä kasvatus? [Platon, 1933, 416B]

Lennox tulkitseminen voisi yhdistää tämän koulutukseen asettavan oletuksen nykyaikaiseen anti-rasistiseen suvaitsevaisuuskoulutukseen, jota alakouluissa nykyisin kai annetaan. Tavoite on kuitenkin varsin samanlainen, lisätä ihmisryhmän tietoisuutta siten, etteivät he tee mitään sellaista mitä he nykyisin katuisivat (vertaa esimerkiksi [Platon, 1933, 423E-424A]).

Opetusohjelmassa korostetaan abstrakteja luonnontieteitä¹⁰ tieteitä opintojen alussa, koska tämä kehittää abstraktia ajatuskykyä [Platon, 1933, 526B-530E]. Samoin Platon korostaa ettei muita tieteitä tulisi niinkään harrastaa [Platon, 1933, 590E]. Tämä on mielestäni yllättävää, koska renessanssin aikaan ihailtiin suuresti muinaista Kreikkaa, mutta samaan aikaan

⁸Sivuhuomautuksena mainitaan Platonin korostavan vapaata kasvatusta, eli oppilaita ei missään nimessä saa pakottaa koulupenkin ääreen – oppiminen tulee tapahtua leikin ohella lapsen ehdoilla [Platon, 1933, 536D-537A].

⁹Sotilaat ja filosofi-kuninkaat (*oma lisäys*)

¹⁰matematiikka ja tähtitiede

korostettiin kaikkitaiteiden luonnetta. Platon jatkaa edelleen, että luonnontieteellisen tieteellisen koulutuksen jälkeen edessä on dialektiikkaa [Platon, 1933, 537C-D].

On havaittavissa ristiriita opetusohjelman sisällössä, toisaalla Platon korostaa liikuntakasvatusta mutta toisaalla hän ei tätä suosi. Jotkut tutkijat pitävät tätä yhtenä todisteena siitä, että teos on vaiheittain kirjoitettu. [Platon, 1933, xxii]

Mielestäni on kiintoisaa, että Platon tavallaan martyyrisoi filosofi-kuninkaansa: saavutettuaan korkeamman ymmärryksen on heidän pakko palvella Valtion palveluksessa kansan johtajina, vaikka se onkin äärimmäisen epämieluisaa. Platon korostaa, ettei tavoite ole maksimoida yksittäisen kansalaisryhmän onnellisuutta, vaan koko yhteisön onnellisuutta. Siispä, filosofi-kuninkaat pakotetaan valtion johtoon, eli jos yksilö esittää taitoa loogiseen ajatteluun on hänelle varmasti luvassa pesti valtion johtoon. [Platon, 1933, 519D-521C]

Taide

Platon hyökkää varsin aggressiivisesti taiteilijoita ja taidetta vastaan. Platon pitää taidetta jäljittelyn jäljittelyinä, joka on kauimpaisena todellisesta tiedosta. Platon pitääkin taidetta kolmantena asteena totuudesta poispäin. Samoin Platon pohtii, kuinka haitallisia vaikutuksia taiteella voi olla niiden herättäessä epätoivottuja tunteita kuulijakunnan keskuudessa. [Platon, 1933, 600E-608C]

Platon kommentoi myös taiteiden olevan hyödyttömiä, koska ne eivät varsinaisesti opeta ihmisille elämisen taitoa. Lisäksi taiteen tarkoitus on tuottaa mielihyvää sekkaisten jeinojen käyttäen joita ei normaalissa elämässä käytettäisi. Samoin Platon esittää, että johtuen taiteen kolmannesta asteesta totuudesta, sitä käyttävät vain ne henkilöt jotka eivät osaa tehdä muuta. [Reeve, 2005, s. 68-70]

Oikeastaan on varsin järkevää pyrkiä rajoittamaan taidetta. Taide on hyvä vallankäytön väline, joka voisi pahimmillaan johtaa vallankumoukseen. Historiassa on useita esimerkkejä siitä, kuinka taidetta (laajassa merkityksessä) on käytetty poliittisen vallankäytön välineenä. Koska tämä ei selvästikään sopisi totalitaariin yhteiskuntaan, jollaista Platon on muodostamassa – taiteen kieltäminen on hyödyksi.

3.4 Asuisinko ihannevaltiossa?

Mielestäni varsin kiintoisa kysymys on, asuisinko itse ihannevaltiossa. Kysymyksen käsittely omassa kappaleessa mahdollistaa sen erillisyyden teoksen erittelystä ja analysoinnista – tämä on kuitenkin mielipidekysymys. Samaan

aikaan kuitenkin pystyn vastaamalla kysymykseen kuvaamaan niitä tunteita mitä Valtio minussa herätti.

Ensimmäinen häiritsevä asia on filosofi-kuninkaiden oikeus valehdella kansalle [Platon, 1933, 388B-C]. Vaikka Platon selittääkin varsin hyvin miksi valehtelu olisi oikein, on se silti hieman kaksinaismoralistista sallia valehtelu jos tavoitteena on yhteisen hyvän saavuttaminen. Tämä liittyy käsitykseen siitä kuka on paras arvioimaan minun preferenssijärjestystä, olenko se minä itse vai joku toinen taho, kuten Platon ehdottaa.

Samalla kun Platon kielisi taiteen hän on ehkä asettanut siemenen laajempaan sensuuriin, joka estäisi myöhemmän yhteiskunnallisen arvostelun. Ei ole poikkeuksellista, että yhteiskunnallinen arvostelu käynnistyy nimenomaan (kuva)taiteen ja kirjallisuuden kautta. Näiden ollessa kiellettyjä ja kun yhteisöä johtaa rajattu joukko henkilöitä, ei vastakkaisia mielipiteitä varmasti sallittaisi.

Myös Platonin myöntöisiä suhtautuminen orjuuteen ei mitenkään paranna ihannevaltion toimivuutta silmissäni. Toisaalta, tulee muistaa että Platonin aikakaudelle orjuus oli aivan tyypillistä eikä kärsinyt samanlaisista ongelmista kuin nyt. Toisaalta on ero siinä pitääkö orjuutta hyvänä vai välttämättömänä pahana – Reeve ehdottaa että Platon kuuluu jälkimmäiseen ryhmään. [Reeve, 2005, s. 68]

Näillä perusteilla en haluaisi asua Platonin muodostamassa valtiossa, vaikka hänen muodostamansa tasa-arvoisuusmallinsa on varsin kiitettävä. Samoin yhteisömuutoksen malli on kiintoisa, koska kieltämättä varallisuus on takana suurimmassa osassa sodista.

4 Tietoteoria

Vaikkei politiikan tutkimuksen kannalta ole kiintoisaa tutkia miten Platon käsittää maailman olevan rakennettu, sitä käsitellään silti Platonin valtiossa. Tämän takia käsittelen sitä lyhyesti myös työssäni – mikä voi olla varsin järkevää koska Platonin ideaoppi on myös tieteenfilosofian kautta varsin kiintoisa. Olen pyrkinyt käsittelemään aihetta laajemmin kuin se Valtiossa esitetty¹¹, mutta koska työ on nimenomaisesti Platonin valtiossa olen pyrkinyt pitämään ajattelun selvittämisen lyhyenä.

¹¹Valtiossa kiintoisin esitys on ehkä luolavertaus, jossa kuvataan kuinka vaikeaa todellisen maailman nähneiden on selostaa sitä mitä he havaitsivat niille jotka elävät väärässä maailmassa.

Platon esittää että todellista on ”ideat”, eli asioiden korkeammat olo-
muodot. Sen sijaan aistein havaittavissa oleva todellisuus on näennäistä.
Mielekkäästi asian voi kuvata taulukossa 4. Johdonmukaista olisi, että vain
korkeimman koulutuksen omaavat voisivat saavuttaa näkemyksen siitä mitä
oleva on niille jotka vain näkevät muuttuvan rakenteen.

Oleva eli muuttumaton ja pysyvä	Ideat Matematiikan objektit
Muuttuva	Aistien havaittavat objektit Aistein havaittavien objektien peilikuvat

Taulukko 2: Asioiden luokittelu Platonin ideaopin mukaan [Tenkku, 1968,
s. 426]

Pääasia on ymmärtää, että selittävä on todellisempaa kuin selitettävä.
Ideat kuvaavat käsitteitä selitettävästä, ja ovat näin korkeammalla kuin
selitettävä. Platon myös olettaa, että objektiivinen totuus on saavutettavis-
sa, josta johtuen ajattelu on ensisijaista verrattuna havaintoihin. [Saarinen, 1999,
s. 30-41]

5 Oikeudenmukaisuuden määrittelyn *yrityksiä*

Koko teoksen keskustelu käynnistyy keskustelusta tuleeko ihmisen olla oi-
keudenmukainen vai ei. Ensimmäinen ongelma on luonnollisesti se, mitä oi-
keudenmukaisuudella tarkoitetaan. Kun määritelmä on selvillä voidaan ky-
syä kannattaako yksilön olla oikeudenmukainen vai ei.

5.1 Thrasymakhos – *oikeus on hallitsijan tahto*

Thrasymakhos esittää oikeudenmukaisuudesta seuraavan, varsin realistisen
koulukunnan teorialta kuulostavan mielipiteen:

– Kuule siis, hän sanoi. – Väitän ettei oikeus ole mitään muuta
kuin väkevämmän etu. [Platon, 1933, 338C]

Väitän siis, paras ystävä, että kaikissa valtioissa sama on oi-
keudenmukaista, nimittäin vallassa olevan hallituksen etu. Mut-
ta tällä hallituksella tietenkin on valta, niin että jos tehdään
oikeat johtopäätökset, tullaan siihen, että kaikkialla sama on
oikeudenmukaista, se nimittäin mikä on väkevämmälle eduksi.
[Platon, 1933, 339A]

Tämä esitys kannattaa voimakkaasti sitä, että oikeudenmukaisuus on
vain hallitsijan etu. Teoriassa ei ole varsinaisesti mitään pahaa, mutta se
kuulostaa varsin epäreilulta kansalaista kohtaan. Koska tämä selvästi vääristynyt

näkökanta joka sotii hyveellisyyttä vastaan, Platon luonnollisesti hyökkäsi tätä teoriaa vastaan. Kuitenkin Thrasymakhos argumentoi seuraavasti:

He näet väittävät, että vääryyden tekeminen on luonnostaan hyvää mutta vääryyden kärsiminen pahaa, ja että vääryyden kärsinnästä on enemmän pahaa kuin sen tekemisessä on hyvää. Siitä johtuu että, kun ihmiset tekevät toisilleen vääryyttä ja saavat kumpaistakin kokea, ne, jotka eivät voi jälkimmäistä välttää eivätkä edellistä saavuttaa, katsovat edulliseksi sopia siitä, etteivät harjoita vääryyttä eivätkä joudu vääryyttä kärsimään. Ja siitä lähtökohdasta lähtien he ovat muka ruvenneet laatimaan lakeja ja keskinäisiä sopimuksia, ja sen, mitä laki käskee, he ovat sanoneet lailliseksi ja oikeudenmukaiseksi. Se on oikeamielisyyden synty ja olemus. [Platon, 1933, 358E-359A]

Tässä voi minusta havaita viitteitä yhteiskuntasopimuksen suuntaan; oikeudenmukaisuus on tuki ja turva sitä vastaan jos joku yrittäisi tehdä meille vääryyttä. Koska vääryyden kohteeksi joutumisesta koituu enemmän haittaa kuin vääryyden kokemisesta on hyötyä on rationaalista pyrkiä minimoimaan muiden itseensä kohdistuvan vääryyden määrää. Samalla tavalla esimerkiksi Locke ja Hobbes ovat varmasti perustelleet omia teorioitaan.

5.2 Platon – *oikeamielinen yksilö oikeamielisessä valtiossa*

Valitsemani lähestymistavan takia palautetaan mieleen minkälainen on hyvä, oikeamielinen valtio. Platonin sanoin:

- Mutta tulimmehan siihen, että valtio on oikeamielinen sen tähden, että siinä olevat kolme eriluontoista ihmisluokkaa suorittavat kukin omaa tehtävänsä, ja se taas on tervemielinen [maltillinen eli itsensä hillitsevä] ja urhoollinen ja viisas eräiden muiden noissa samoissa ihmisluokissa esiintyvien sieluntiloiden ja ominaisuuksien vuoksi.
- Siihen on kerrassaan pakko, hän sanoi.
- Yksilöönkin nähden tulemme siis päättelemään tällä tavoin: hänellä on sielussaan nämä samat eri osat ja koska hänellä esiintyvät samat sieluntilat kuin noissa valtion luokissa, on oikeudemukaista että hänestä käytetään samoja nimiä kuin valtiossa. [Platon, 1933, 435B-C]

Platon toteaa myös, että oikeamielinen ihminen on samankaltainen oikeamielisyyden, eli oikeamielisen valtion kanssa [Platon, 1933, 472C]. Näin siis Platon pääsee toteamaan [Platon, 1933, 427E], että oikeamielinen yksilö on

- viisas

- urhoollinen
- maltillinen

Oikeamielisen¹² määritelmä on varsin erilainen sanakirjan esittämään oikeanmukaisesta, nuhteettomasta ja vanhurskaasta [Haarala et al., 1992, s. 339]. Kuitenkin tällä oikeamielisyyden määritelmällä tulisi lukijan vakuuttua siitä, että yksilön kannattaa mieluummin olla oikeudenmukainen kuin tehdä vääryyttä.

Platon esittää, että valtion ja yksilön tekee viisaaksi se, että jokainen henkilö tietää tietystä tarkoin rajatusta sektorista tarpeeksi paljon [Platon, 1933, 428B-429A]. Selitys on varsin johdonmukainen; jos joku henkilö hallitsee kaikki työhönsä liittyvät kysymykset voi häntä kutsua viisaaksi. Edelleen, jos jokainen yksilö olisi viisas, niin miksei näistä viisaista yksilöistä koostuva yhteiskunta olisi viisas?

Koska valtion soturit ovat urhoollisia, voidaan valtiota pitää urhoollisena – muulla ei ole väliä. Johtuen sotilaiden kasvatustekniikkasta on myös selvää että sotilaat säilyvät urhoollisina [Platon, 1933, 429A-430C]. Epäilen (tai toivon), että urhoutta voisi osoittaa muuallakin kuin sotatantereella, mutta selvästi Platon on käsittänyt urhoollisuuden varsin rajallisesti. Tosin, tämä on ilmeistä: jokaisella yksilöllä on yksikäsitteinen tehtävä ja oletettavasti sotilaiden on oltava urhoollisia – siis kukaan muu ei voi olla urhoollinen.

Koska valtiossa pystytään hallitsemaan himoja ja kaikilla on yhteinen käsitys siitä kenen tulee olla johtajana, niin Platon esittää että valtio on maltillinen [Platon, 1933, 430E-432B]. Erityisesti Platon viitaa yksityisomistuksen kieltoon. Samoin voisi ajatella, että taiteiden rajoittaminen avustaa maltillisuuden syntymistä.

Platon jatkaa ajattelun perustelua toteamalla, että oikeamielisyys saavutetaan kun kukaan valtiossa ei riistä toisiaan. Yhteiskuntarauha on turvattu, jolloin vääryyttä ei valtiossa esiinny. Platon myös määrittelee yhteisön vahingoittaminen osaksi väärämielisyyttä, jolloin hän voi myös osoittaa että valtiossa ei ole väärämielisyyttä: jokainen kansalainenhan työskentelee yhteisön parhaaksi. [Platon, 1933, 433A-434E]

Platon ei kuitenkaan ollenkaan käsittele sitä miksi yksilön kannattaisi olla oikeamielinen vaikka hän osoittaakin että Valtiossa oleva yksilö on hänen määritelmänsä mukaan oikeamielinen. Ellei huomioida hänen lopussa

¹²Käyttämässäni teoksessa termi on käännetty nimenomaan oikeamielinen. Uudempi laitos tuntee siitä mahdollisesti toisenlaisen, kuvaavemman nimen joka ei ole yhtä ylätyylinen.

luomansa kuva kuoleman jälkeisestä elämästä (katso [Platon, 1933, 614B-621D]), joka on enemmänkin huvittava kuin vakuuttava argumentaatio – tarinan Aristoteles pääsee kuin koira veräjältä kysymyksen käsittelyssä. Kirjan esipuheessa todetaan lopun tarinasta:

Platon jatkaa kuvaustaan siitä, miten oikeudenmukainen saa palkintonsa. Hän katsoo voivansa todistaa, että sielu on kuolematon. -- Valtavassa kuvassa hän näyttää meille maailmankeskukseen, johon vainajat tulevat mennäkseen ansionsa mukaan ylä- tai alamaailmaan ja jonne ne jälleen tuhannen vuoden kulttua palaavat, saadakseen kohtalottarien edessä valita uuden elämänsä kohtalon. -- Tähän mielikuvituksen elävöittämään kuvaan kaukana loogisen filosofian mailta »Valtio» päättyy. [Platon, 1933, xxi]

Luultavasti lukijan olisi pitänyt vakuuttua Platonin konstruktoiman valtion ylivertaisuudesta suhteessa muihin valtiotyyppeihin ja täten automaattisesti päätellä että koska valtio on ylivertainen muihin nähden kannattaa yksilön olla osa sitä. Koska konstruktoidun valtion kansalaisena olemisen vaatii oikeamielisyttä, niin yksilön kannattaa olla oikeamielinen.

5.3 Nelimarkka – *oikeamielinen voittaa aina*

Pyrin itse esittämään käsityksen siitä miksi ihmisen kannattaa olla oikeudenmukainen yrittäen näin saada aikaiseksi johtopäätöksiä. Tämä kappale siis edustaa joko ”Keskustelu” tai ”Johtopäätös-osuutta joihin tutkielmat aina päätetään.

Platoninkin perustelee että oikeamielinen kannattaa olla koska joku korkeampi taho tarkkailee meitä [Platon, 1933, 621D-613B]. Platonin ajatusta voisin jatkaa esittämällä että tämä Platonin mainitsema jumala onkin kansalaisyhteiskunta itse. Eli oikeamielinen kannattaa olla koska tällöin voi toivoa, että muutkin olisivat oikeamielisiä.

Tämä on lähellä Thrasymakhosin esittämää ajatusta, mutta kuitenkin kuten otsikossa pyrin omaa näkökantani kuvaamaan: oikeamielinen kannattaa olla silloinkin kun muut eivät ole. Tällöin saattaa joku muu muuttua parhaassa tapauksessa oikeamieliseksi.

Samankaltaisia aatteita on esiintynyt yhteiskunnallisessa ajattelussa myöhemmin, esimerkiksi kultainen sääntö eri uskontokunnissa. Myöskin ajatus on nähtävissä useissa yhteiskuntafilosofoissa, vaikkei sitä olekaan samalla tavoin muotoiltu.

Viitteet

- [Ahokallio and Tiilikainen, 2002] Ahokallio, T. and Tiilikainen, M. (2002). *Filosofian prima – Lyhyt johdatus filosofiaan*. Kirjapaja Oy.
- [Burns, 2005] Burns, T. (2005). *Political Thinkers – From Socrates to the Present*, chapter Aristotle, pages 73–91. Oxford university press.
- [Ekonen et al., 2001] Ekonen, J., Kulju, V., Matsinen, T., and Saarinen, H. (2001). *Ihmisen tiet – Ihminen, ympäristö ja kulttuuri*. Otava.
- [Eysenck, 1998] Eysenck, M., editor (1998). *Psychology – an integrated approach*. Adison Wesley.
- [Haarala et al., 1992] Haarala, R., Lehtinen, M., Grönros, E.-R., Kolehmainen, T., Nissinen, I., Eronen, R., and Suorsa, M., editors (1992). *Suomen kielen perussanakirja*. Number II. Kotimaisen kielen tutkimuskeskus.
- [Hänninen et al., 2003] Hänninen, K., Liuskari, M., and Suonio, J. (2003). *Lukion yhteiskuntatieto*. Otava.
- [Hänninen et al., 2005] Hänninen, K., Liuskari, M., and Suonio, J. (2005). *Forum – yhteiskuntatieto*. Otava.
- [Häyry, 2000] Häyry, M. (2000). *Ihannevaltio – Historiallinen johdatus yhteiskuntafilosofiaan*. WSOY.
- [Heywood, 2002] Heywood, A. (2002). *Politics*. Palgrave, 2. edition.
- [Kanerva, 1992] Kanerva, J. (1992). *Platonista Bakuniin – Poliitiikan teorian klassikoita*, chapter Platon, pages 8–28. Yliopistopaino.
- [Platon, 1933] Platon (1933). *Valtio*. Kustannusyhtiö Otava. Kääntänyt Tudeer O. ja Tudeer L.
- [Reeve, 2005] Reeve, D. C. (2005). *Political Thinkers – From Socrates to the Present*, chapter Platon, pages 54–72. Oxford university press.
- [Rosen, 2005] Rosen, F. (2005). *Political Thinkers – From Socrates to the Present*, chapter Socrates, pages 40–53. Oxford University Press.
- [Saarinen, 1999] Saarinen, E. (1999). *Läsnimaisen filosofian historian huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin*. WSOY.
- [Tenkku, 1968] Tenkku, J. (1968). *Tiedon portaat*, chapter Filosofia, pages 417–482. Number 4. WSOY.
- [Thesleff, 1989] Thesleff, H. (1989). *Platon*. Otava. Kääntänyt Marja Itkonen-Kaila.

[Tong, 1998] Tong, R. P. (1998). *Feminist Thought – A More Comprehensive Introduction*. Westview Press, 2 edition.